

TÜRKÇEDE *İŞTE* SÖZCÜĞÜ ve ORHAN KEMAL'İN *ÖNCE EKMEK* ADLI ÖYKÜSÜNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Yasemin ÇELİK*

ÖZET

Bu çalışmada *işte* sözcüğünün kullanımları üzerinde durulmuştur. *İşte* sözcüğü ile ilgili bulgular bazı sözlükler, gramer kitapları ve bazı dönemlere (11-15. yüzyıl arası) ait eserlerin dizin kısımlarının incelenmesi yolu ile elde edilmiştir. Bu malzemelere dayanılarak *işte* sözcüğünün ilk olarak 13. ve 14. yüzyıllarda Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıktığı, ancak daha önceki dönemlerde daha başka bazı biçimlerde (*uş*, *uşbu*, *uşol* vs.) *işte* işlevi ve anlamıyla kullanılan sözcüklerin olduğu görülmüştür. *İşte* sözcüğünü değerlendirirken bu sözcüğün anlamsal özellikleri, etimolojisi, tür ve söz dizimi özellikleri incelenmiş ve bu tespitler Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* adlı eseriyle desteklenmiştir. *İşte* sözcüğü, araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak incelenmemiş; birkaç gramer kitabı, makale ve sözlüğün dışında bu sözcüğe değinilmemiştir. Bu amaçla *işte* sözcüğü üzerine tespitler yapılarak (anlam, etimoloji ve tür özellikleri bakımından) bu sözcüğe açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İşte*, anlam, etimoloji, sözcük türü, *Orhan Kemal*, *Önce Ekmek*.

THE WORD *İŞTE* IN TURKISH LANGUAGE, AND ITS PERSPECTIVES IN THE STORY OF ORHAN KEMAL WHICH IS CALLED *ÖNCE EKMEK*

ABSTRACT

This research mentions about the usage of the word *işte*. The findings about this word were obtained via examination of some dictionaries, grammar books, and index parts of some pieces which belong to some periods (11-15.century). With the light of those information, *işte* has emerged during the period of Old Anatolian Turkish, 13. and 14. century, however, in the earlier periods, it seems that there were other words (*uş*, *uşbu*, *uşol* etc.) which had been used with the function and the meaning of *işte*. While assessing the word *işte*, the semantic feature, etymology, the word class, and the syntax of this word have been researched, and the findings were supported by Orhan Kemal's book: *Önce Ekmek*. The word *işte* has not been examined by researchers in details, and it has only been mentioned in some grammar books, articles and dictionaries. Therefore, in order to clarify this word, some determinations (meaning, etymology, in terms of word class features) on the word *işte* have been made.

Key Words: *İşte*, meaning, etymology, word class, *Orhan Kemal*, *Önce Ekmek*.

*Öğr.Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ycelik@mku.edu.tr

1. Giriş

Son derece ilginç ve sıra dışı kullanım özelliklerine sahip bulunan *işte* sözcüğü, araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak incelenmemiş; birkaç gramer kitabı, makale ve sözlüğün dışında bu sözcüğe değinilmemiştir. Bu amaçla, bu çalışmada *işte* sözcüğü üzerine tespitler yapılarak (anlam, etimoloji ve tür özellikleri bakımından) bu sözcüğe açıklık getirilmeye çalışılmıştır. *İşte* sözcüğünün tarihsel kullanım özellikleri bazı sözlük, gramer kitapları ve bazı dönemlere (11-15. yüzyıllar arası) ait eserlerin dizin kısımlarının incelenmesi yolu ile elde edilmiştir.

İşte sözcüğüne, sözlük çalışmalarında, hemen hemen benzer anlamlar verilmiştir. Ancak, sözcüğün türü ve görevi bakımından kaynaklarda verilen bilgiler farklılık göstermektedir.

Türkçe Sözlük'te "Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık, anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir ve anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz" biçiminde açıklanan *işte* sözcüğü, gerek Doğu Türkçesi gerekse Batı Türkçesine ait çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır.

Eski Türkçe dönemine (8 - 11. yüzyıllar arası) ait metinlerde *işte* sözcüğünün, biçimsel ve anlamsal olarak Batı Türkçesiyle paralellik gösteren durumlarıyla (EAT *uşda / üşde* > TT *işte*) karşılaşmamaktayız. Ancak bu dönemin ürünü olan, daha sonra (19 ve 20. yüzyıllarda) istinsah edilen ve günümüz Türkiye Türkçesine aktarılan çalışmalarda bazı sözcüklere (*uş, uşbu, işbu* vs.) *işte* anlamı verildiği görülmüştür. Ancak bu durum, *işte* sözcüğünün Eski Türkçe döneminde ortaya çıktığını ve kullanıldığını göstermemektedir.

İşte sözcüğünün, Doğu Türkçesine ait metinlerde de Batı Türkçesindeki biçim ve anlam özellikleriyle birebir örtüşmediği görülmektedir. Bu dönemle ilgili olarak yapılan çeviri tarzı metinlerde *işte* anlamı verilen sözcüklere *işte* dışındaki başka bazı sözcüklerle karşılıklar verilmiştir. Şöyle ki, bu dönemle ilgili olarak yapılan çalışmalarda *uş, uşbu, uşol* gibi sözcüklere *işte* anlamı verilmiştir. Ancak bazı çalışmalarda bu sözcükler (*uş, uşbu, uşol* vs.) *bu, şu, o* anlamıyla *işaret ve gösterme* bildiren sözcükler biçiminde değerlendirilmiştir. Bu durum, Doğu Türkçesi alanında çalışma yapan araştırmacıların bu sözcüklere kendilerinin verdikleri anlamlandırmaları ve yorumları göstermektedir. Bu nedenle de *işte* sözcüğünün Doğu Türkçesi döneminde ortaya çıktığını ve bu dönemde kullanıldığını söylemek kısmen yanlış olmaktadır. *uş, uşbu, uşol* gibi sözcükler, büyük oranda Doğu Türkçesinde işaret işleviyle kullanılan sözcük türlerini (sıfat, zamir gibi) karşılamaktadır.

İşte sözcüğü, biçimsel ve anlamsal özellikleriyle ilk olarak Batı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesi döneminde (13-15. yüzyıllar) karşımıza çıkmaktadır (*uş+da/üş+de*). Yani *işte* sözcüğüyle ilk olarak 13. yüzyılda karşılaşmaktayız.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde *işte* sözcüğü, Türkiye Türkçesindeki anlamına ve biçimine paralel olarak kullanılmıştır. Ancak bu dönemde *işbu, işbular, uş, uşbu, üşbu, üş, vb.* sözcükler de kullanılmış; bunlar yalnızca *bu, şu, o* anlamı (kısmen *işte* anlamıyla) ve *gösterme* işleviyle metinlerde yer almıştır.

2. *İşte* Sözcüğü ile İlgili Olarak Kaynaklarda Geçen Belirlemeler

2.1. *İşte* Sözcüğünün Türü İle İlgili Olarak Kaynaklarda Geçen Belirlemeler

Kaynaklarda, *işte* sözcüğünün bütün kullanım özellikleri ayrıntılı ve bütünlüklü olarak ele alınmamıştır. Ancak bazı kaynaklarda, sözcüğün bazı özelliklerine değinilmiştir. Başka bir deyişle her araştırmacı, bu sözcüğü ve görevlerini ayrıntılı olarak değerlendirmemiş; sözcüğe belirli noktalarda değinmişlerdir. Şöyle ki araştırmacılar, genellikle, bu sözcüğün türü (sıfat, zarf, edat, ünlem gibi) üzerinde yorum yapmayı tercih etmişler; ancak anlamsal özellikleri, etimolojisi vs. hakkında bilgi vermek yolunu sınırlı oranlarda seçmişlerdir. Bu bağlamda *işte* sözcüğünün gramer kitaplarındaki durumuna bakacak olursak:

Ahmet Cevat Emre, *işte* sözcüğünü *ünlemler (başa ulanan ünlemler)* içerisinde değerlendirmiş, bu sözcüğün cümle başında ve göstermek için kullanıldığını belirtmiştir: *Ha işte aradığınız kitap, ha işte söylediğim kalem bu, hah işte her sabah ilk müşteri* (Emre, 1945, s.558).

Orhan Şaik Gökyay, *işte* sözcüğünü *Türkçe uyarma edatı* olarak değerlendirmiştir (Gökyay, 1973, s.297).

Tahir Nejat Gencan, *işte* sözcüğünü *durum belirteçleri* içerisinde gösterme ve tanıma belirteci olarak göstermiştir. Gencan'a göre *işte*'nin işlevleri şu biçimdedir:

“1- *İşte* sözcüğü eylemi göstererek kesinleştirir: *Aradığınız ev işte karşıdadır, bak işte yazıyorum.*

2- *İşte* sözcüğü özneleri gösterirken yüklemi kesinleştiren bir belirteçtir: *İşte Orhan geliyor, işte bu söyledi, işte biz bu hâle düştük, işte Anadolu'nun kıyı ve köşelerinde böyle baharlar, böyle cennetler saklıdır.*

3- *İşte* sözcüğünün yinelendiği durumlar vardır. Yinelenecek kullarımlar anlatıma kışkırtma ayırtısı katmıştır: *İşte sen, işte göğsüm, işte hançer.*

4- Yüklemeleri düşmüş cümleler kızgınlık vurgusuyla, tonuyla söylenmeye pek elverişlidir: *İşte başımın belası!..., işte yaramazlığın sonu!...*

5- *İşte* sözcüğü belirteçleri pekiştirirken yüklemelere de ayırtılar katar: *İşte şimdi gelecek, işte o zaman görürsün.*

6- *İşte* sözcüğü cümle sonuna gelirse belirtme ayırtısı kesinleşir: *Vermeyeceğim işte!..., geldim işte!...*” (Gencan, 1971, s.347).

M. Kaya Bilgegil, *işte* sözcüğünü *zarflar, edatlar ve ünlemler* içerisinde değerlendirmiştir. Buna göre Bilgegil, *işaret zarfları* bölümünde, *işte* sözcüğünün işaret amacıyla kullanıldığını (Bilgegil, 1984, s.218), *edatlar* bölümünde *işte* sözcüğünün *Türkçede tembih ve işaret edatı* olduğunu (Bilgegil, 1984, s.226), *ünlemler* bölümünde ise, bu sözcüğü *çağırma ünlemleri* olarak ifade etmiştir (Bilgegil, 1984, s. 234).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı çalışmasında *işte* sözcüğüne *ünlemler* bölümünde yer vermiştir. Korkmaz, *beğenme, takdir işlevinde olan ünlemler; kızgınlık, sitem, öfke, nefret bildiren ünlemler; pekiştirme işlevindeki ünlemler ve dışa dönük ünlemler (gösterme ünlemleri)* içerisinde *işte* sözcüğünün kullanıldığını belirtmiştir (Korkmaz, 2003, s.1151).

Muharrem Ergin ise, *işte* sözcüğünü *edat* olarak değerlendirmiş ve bu sözcüğü *edatlar* bölümünde *gösterme edatları* olarak değerlendirmiştir (Ergin, 2003, s.351).

Annemarie von Gabain, *işte* sözcüğüne *işaret sözcükleri* bölümünde yer vermiş; *muna, muna* ve *una* sözcüklerinin *işte* sözcüğünü pekiştiren ifadeler olduğunu belirtmiştir: *Tigülük saw una bo erür (söylenecek söz işte budur)* (Gabain, 2003, s.104).

Haydar Ediskun, *işte* sözcüğünü *edatlar* içerisinde göstermiş ve bu sözcüğün gösterme işlevli olarak kullanıldığını ifade etmiştir: *İşte öğretmen geldi*. Ayrıca Ediskun, *işte'nin* sözün sonuna gelindiğini gösteren bir kullanım olduğunu da belirtmiştir: *İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen* (Ediskun, 2005, s.296).

Tahsin Banguoğlu ise, *işte* sözcüğünü *ünlem* olarak değerlendirmiş, *işte'ye ünlem ve ünlemleşen isimler* bölümünde yer vermiştir. Ayrıca Banguoğlu, soru ve gösterme zamirlerinin ve pek çok zarfın ünlem tonu ve işleyişi ile kullanıldığını belirtmiş ve bu tür kullanımların içerisinde *işte* sözcüğünü de saymıştır (Banguoğlu, 2007, s.400).

Görüldüğü gibi gramer kitaplarında *işte* sözcüğü ile ilgili olarak verilen bilgiler, genellikle bu sözcüğün türü üzerinedir (zarf, edat, ünlem vb.). Ancak bunun yanında, bazı kaynaklarda, *işte* sözcüğünün görev ve işlevleri ile cümle içerisindeki yeri üzerinde de durulduğu görülmüştür.

İşte sözcüğü ile ilgili olarak, belirli tarihlerde yayımlanmış olan *Türkçe Sözlük*'lerde de birtakım belirlemeler yapılmıştır. Bu çalışmada, 1920'li yıllardan günümüze kadar hazırlanmış olan *Türkçe Sözlük*'ler incelenmiştir. Bu sözlüklerde *işte* sözcüğü için benzer anlamlar verilmesine karşın, bu sözcüğün türü üzerine yapılan tespitler birbirlerinden farklıdır.

Buna göre, 1929 tarihli *Türkçe Lügat*'ta *işte* sözcüğü, *zamir* olarak gösterilmiştir. Ayrıca bu sözcüğün *işaret edatı* olduğuna da değinilmiştir.

1946 tarihli *Türkçe Sözlük*'te *işte*, *edat* olarak değerlendirilmiştir: *Hani kitap? - İşte, işte kalem, işte kağıt otur yaz, işte size anlattığım adam, işte korktuğum başıma geldi*.

Büyük Türk Sözlüğü'nde (1969) de bu sözcük *edat (işaret edatı)* biçiminde değerlendirilmiştir: *İşte kalem, işte kağıt*.

1974 tarihli *Türkçe Sözlük*'te *işte* sözcüğü *ünlem* olarak değerlendirilmiştir: *Niçin söylemedin diyeceksiniz; bunun için işte*.

Resimli Türkçe Sözlük'te (1977), *işte'ye ünlem* olarak yer verilmiştir: *Hani kitap? - İşte; işte kalem, işte kağıt otur yaz vs*.

1983 ve 1988 tarihli *Türkçe Sözlük*'lerde *işte*, *zarf* olarak geçmektedir: *İşte arkadaşlar, bundan dolayı hepimiz..; niçin söylemedin diyeceksiniz; bunun için işte!; işte İhlara Vadisi!* vs.

Orhan Hançerlioğlu'nun (1992) *Türkçe Sözlük*'ünde de *işte* sözcüğü, *zarf* olarak yer almaktadır: *İşte arkadaşlar bu işi de bitirdik*.

1998 tarihli *Türkçe Sözlük*'te *işte*, sözcük türü olarak değişmemiş *zarf* olarak değerlendirilmiştir.

Ali Püsküllüoğlu'nun 2004 tarihli *Türkçe Sözlük*'te de *işte* sözcüğü, *zarf* görevinde gösterilmiştir: *İşte o çocuk yakalayın!, gitmeyeceğim işte!*

Türkçe Sözlük (2005)'te *işte* sözcüğü *edat* olarak değerlendirilmiştir: *İşte bütün manzara budur!*

Kamus-ı Türkî'de (2010) *işte* sözcüğü için *işaret edatı* ifadesi kullanılmıştır: *İşte kalem, işte kağıt, yaz; işte kılıç, işte meydan; işte benim düşündüğüm budur; işte insaniyet buna derler*.

Türkçe Sözlük (2011)'de *işte* sözcüğü, 2005 tarihli *Türkçe Sözlük*'te olduğu gibi *zarf* biçiminde değerlendirilmiştir. Ancak burada verilen örnekler, 2005 tarihli *Türkçe*

Sözlük'ten farklıdır: *İşte bu iki adam bir aralık göz göze geldiler; işte bütün manzara budur; ekmek, peynir, yumurta, marul, limon, ne olursan al işte.*

Görüldüğü gibi sözlük çalışmalarında *işte* sözcüğünün sözcük türü olarak görevlerine yer verilmiştir. Bunun yanında *işte* sözcüğünün anlamsal özellikleri de bu sözlüklerde gösterilmektedir (*İşte* sözcüğünün anlamsal özelliklerine aşağıda değinilecektir).

İncelediğimiz bazı tarihsel dönem metin yayınlarının dizin veya sözlük kısımlarından da *işte* sözcüğü ile ilgili malzemeye erişebilmekteyiz:

Recep Toparlı (1992) *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin* adlı çalışmasında, *oşbu* ve *oşol* sözcüklerini *işte* anlamıyla vererek bunların *sıfat* ve *zamir* göreviyle kullanıldığını belirtmiştir.

Faruk Kadri Timurtaş *Eski Türkiye Türkçesi. XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük* adlı çalışmasında, *uş*, *uşda* ve *uşbu* biçiminde verilen ve *işte* anlamıyla kullanılan bu sözcükleri, *işaret edatları* olarak değerlendirmiştir (Timurtaş, 1994, s.107).

Deniz Abik (2005) ise Doğu Türkçesi üzerine hazırladığı *Meyveler Münazarası* adlı çalışmasında, *işte* sözcüğünü karşılamak amacıyla *uş* sözcüğünün kullanıldığını ve bu sözcüğün *gösterme sıfatı* olarak kullanıldığını belirtmiştir.

2.2. *İşte* Sözcüğünün Etimolojisine Dair Birkaç Söz

İşte sözcüğünün etimolojisi üzerine kaynaklarda bazı belirlemeler yapılmıştır. Ancak bu sözcük üzerine yapılmış ayrıntılı bir etimoloji çalışması bulunmamaktadır.

İşte sözcüğü üzerine yapılan çalışmalarda, *işte*'nin, *yeni* (13. yüzyıl sonrası Anadolu sahası) oluşumlu bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz. Yani, bu sözcüğün kökeni, çok gerilere gitmemektedir. Şöyle ki, Türkçenin en eski dönemlerine ait metinlerde (8-12. yüzyıl) biçim ve anlam bakımından *işte* sözcüğünü karşılayan kullanımlara yer verilmemiştir. Ancak daha sonraki yüzyıllarda, bu dönemlere (8-12. yüzyıl) ait eserlerin günümüz Türkçesine yapılan çevirilerinde, kimi sözcüklerin *işte* anlamıyla kullanıldığı görülmüştür (*uş*, *uşbu*, *uşol* vb.). Ancak bu sözcüklerin birebir olarak *işte* sözcüğünü karşılamadıkları *bu*, *şu*, *o* gibi işaret ifadeleriyle kullanıldıkları ihtimali daha yüksektir.

Eski Türkçe üzerine hazırlanan bazı çalışmalarda *işte* anlamı ve göreviyle kullanılan sözcüklere yer verilmiştir. Buna göre, *Eski Türkçenin Grameri*'nde *muna*, *muna*, *una* sözcüklerinin *işte* sözcüğünü pekiştiren ifadeler olduğu belirtilmiştir: *tigülük saw una bo erür (söylecek söz işte budur)* (Gabain, 2003, s.104). Ancak buradaki kullanıma bakılarak Eski Türkçe dönemi içerisinde *işte* sözcüğünün kullanımına yer verildiği söylenemez. Çünkü burada, özellikle biçimsel olarak *işte* sözcüğünü gösteren bir ifade yoktur. Burada, Eski Türkçe dönemine ait bir metinden bir parça alınarak günümüz Türkiye Türkçesine çevrilmiş ve işaret bildiren sözcükleri vurgulamak için *işte* sözcüğünden yararlanılmıştır. Dolayısıyla burada *işte* sözcüğünün kullanımı, bu metni çeviren kişinin yorumuna bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Sir Gerard Clauson *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish* (1972) çalışmasında, birebir olarak *işte* sözcüğüne yer vermese de Batı Türkçesinde oluşmaya başlayan (13. yüzyılda) ve *işte* sözcüğünün anlamına paralel olarak kullanılacak biçimlere yer vermiştir. Zaten bu sözcükleri değerlendirirken de *Türkçe Sözlük* lerin *işte* sözcüğüne verdiği anlamlara yakın kullanımları tercih etmiştir.

Clauson, çalışmasında *oş* sözcüğüne yer vermiş, bu sözcüğün dikkat çekmek için kullanılan ve *bak burada* anlamına gelen bir sözcük olduğunu belirtmiş ve sözcüğün türevlerinin Osmanlıca (*şu, işbu, oş, uş, oşt, ušta*), Hakasça (*oş*), Kırgızca (*öş/üşş*) ve Kıpçakça (*oş*) gibi dillerde de kullanıldığını ifade etmiştir. Clauson, *oş* sözcüğünün türevleri için *oşal, oşbu, oşanlar, oşal, işbu, oşbu, oşbunca* vs. kullandıklarını da vermiştir. Her ne kadar anlam ve biçimsel özellikleriyle 13. yüzyıldan önce *işte* sözcüğünün varlığından söz edilemese de, Clauson'un tespitleri bu sözcüklerin *işte* ile olan yakınlığını gösterir durumdadır. Ancak bu durum *uş* ve benzeri sözcüklerin *işte* ile aynı anlam ve işlevde kullanıldığını göstermemektedir. *İşte'nin* ve *uş*'un, işaret işlevleri göz önünde bulundurulduğunda anlamsal açıdan yakınlık sezilebilir, ancak *işte*'yi, her zaman işaret işlevli bir sözcük olarak değerlendirmek de yanlış olmaktadır. *İşte'nin uş* ile bağlantısı görülmekle birlikte, *işte'nin* zamanla *uş* ve türevlerinden anlam genişlemesiyle ayrıldığını söyleyebiliriz.

Sevortyan ise, *işte'nin* pekiştirme işleviyle kullanılan ve bazı bağlamlarda *o*, ilgili olarak çevrilebilen *iş'e* ait sözlükselleştirilmiş bir bulunma durumu yapısı olduğunu ifade etmiştir (Sevortyan, 1974, s.493).

Eski Türkçe döneminden sonra Karahanlı, Harezmi Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine hazırlanan çalışmalarda da biçimce *işte* ile benzerlik göstermeyen ancak günümüz Türkiye Türkçesindeki *işte* anlamına karşılık gösterilen ifadelerle karşılaşmaktayız. Örneğin *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*'nde *uş, uşbu, oşu (oşul), ušta* (Kurgan, 1943); *Kutadgu Bilig*'te (Arat, 1979), *Atabetü'l Hakayık*'ta (Arat, 2006), *İlk Kur'an Tercümesi*'nde (Ata, 2004), *Divanü Lügat'it-Türk*'te *uş*; Borovkov'un *Kur'an Tercümesi* üzerine yaptığı çalışmada *uş, uşbu, oş, oşanlar; Meyveler Münazarası* adlı çalışmada *uş* (Abik, 2005); *Nehcü'l Feradis*'te *uş, uşbu, uşol* (Ata, 1998); Rabguzi'nin *Kıyasü'l Enbiya* adlı eserinde *uş, uşunda* (Ata, 1997); *İrşadü'l -Müluk ve's Selatin* adlı çalışmada *oş anı (işte onu), oş anıng (işte onun), oş anlar (işte onlar), oş imdi (işte şimdi), oş munda (işte onda), oş mundan (işte ondan), oş mungar (işte ona), oş muni (işte onu), oş munung (işte onun), oşbu, oşol* (Toparlı, 1992); Seyfi Serayi'nin *Gülistan Tercümesi*'nde *oş (uş)* ve *ušta* sözcükleri ve bunlarla bağlantılı olarak *uşbu, uşol, oş böyle* sözcükleri (Karamanlıoğlu, 1989) *işte* anlamıyla yer almaktadır.

Görüldüğü gibi Eski Türkçe, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi dönemleri metinleri üzerine yapılan çalışmalarda *işte* anlamı verilen sözcükler benzerlik göstermektedir: *uş, uşal, uşbu, uşal, uşol* gibi.

Batı Türkçesi dönemine ait çalışmalarda ise *işte* sözcüğü anlam, tür, görev ve etimoloji bakımından belirginlik kazanmaya başlamıştır.

13-15. yüzyıllar arasında kullanılan Eski Anadolu Türkçesi, bizlere *işte* sözcüğü hakkında fikir vermektedir ve bu kullanımlar *işte'nin* bugün Türkiye Türkçesindeki kullanımlarıyla da büyük benzerlik göstermektedir.

Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi. XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük* adlı çalışmasında (1994) *işde* sözcüğünün anlamsal karşılığı olarak *işte* sözcüğünü vermektedir. Timurtaş sözcüğün kökeni ve anlamı hakkında ayrıntılara yer vermese de *işte* sözcüğünün Eski Anadolu Türkçesi döneminde belirmeye başladığı anlaşılmaktadır.

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı çalışmasında, *işte* sözcüğü ile Eski Anadolu Türkçesi döneminde karşılaştığını ve *işte'nin* bugün, başlıca *gösterme edatı* olarak kullanılan bir sözcük olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ergin, *işte* sözcüğünün eski gösterme edatı *uş* sözcüğünden geldiğini ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde

gösterme edatı olarak kullanılan *uş* ve onun lokatif biçiminin klişeleşmesi ile ortaya çıkan *uşda* sözcüğünün daha sonra bugünkü *işte* biçimine geçtiğini ifade etmiştir (Ergin, 2003, s.351).

Haydar Ediskun da *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümle Bilgisi)* adlı çalışmasında, Eski Türkçede gösterme edatı olarak kullanılan *uş* sözcüğünün Anadolu Türkçesinde durum eki olarak *işte* biçimine geçtiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Ediskun da, *işte* sözcüğünün Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıktığına değinen araştırmacılarından biridir (Ediskun, 2005, s.296).

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinlerde *işte* sözcüğüne karşılık olarak genellikle *işde*, *işbu*, *oş*, *oşda*, *uş*, *uşda*, *uşbu*, *işbu* sözcükleri gösterilmiştir. *işte* sözcüğü bu metinlerde *işaret edatı* veya *işaret sıfatı* görevinde bulunmaktadır. Orhan Şaik Gökyay, *işde*'nin aslının *işde* olduğunu ve Türkçe uyarma edatlarından biri olduğunu savunur ve Türkçede bu işlevde kullanılan sözcükler için, *işte*, *bak!*, *ha!*, *şurada!*, *orada*, *ötede* gibi sözcükleri sayar (Gökyay, 1973, s.297).

13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Batı Türkçesi üzerine hazırlanan eserlerden derlenerek bu dönemlerin söz varlığı üzerinde fikir sahibi olmamızı sağlayan *Tarama Sözlüğü*'nde (2009) *işte* sözcüğüyle ilgili olarak *üşte* (*üşde*) sözcüğü gösterilmiş ve bu sözcüğün 14, 15 ve 16. yüzyıllara ait bazı metinlerde yer aldığı belirtilmiştir. Ancak sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Lehçe-i Osmanî'de (2000) de Ahmet Vefik Paşa *işte* sözcüğü ile ilgili olarak bazı bilgilere yer vermiştir. Buna göre Ahmet Vefik Paşa, sözcüğün aslının *uşda* olduğunu söylemiştir.

Kamus-ı Türkî'de (2010) *işte* sözcüğüne anlam olarak ve işaret işleviyle kullanılmasına yer verilmesine rağmen sözcüğün kökeni hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

işte anlamı ve göreviyle kullanılan ifadelere başka bazı kaynaklarda da yer verilmiştir. Buna göre:

Türk Dili Sözlüğü'nde (1992) Şemsettin Sami'nin *işte* sözcüğünü *şu* anlamına gelen Türkçe *uş*'dan getirdiği belirtilmiştir. Ayrıca Şemsettin Sami, bu sözcüğün aslının *uşda* olduğunu ifade etmiştir. *Büyük Türk Sözlüğü*'nde (1969) de sözcüğün aslının *uşda* olduğu ve işaret edatını karşıladığı ifade edilmiştir (*işte kalem*, *işte kağıt*; *bak vah*).

Marek Stachowski *şimdi* ve *işte* sözcüklerinin etimolojisini değerlendirerek bu sözcüklerin *oş~uş~üş~iş* ile gösterme zamiri **o(l) o*'dan oluşan bir bileşim olduklarını belirtmiştir. Ayrıca *işte* sözcüğünün ilk hecesinin vurgulu olduğuna da değinmiştir (Stachowski, 2009, s.95).

Stachowski, Türkiye Türkçesi *işte* sözcüğünde bulunan sones *-te*'yi Ana Türkçedeki **te* zamirinin (*o*, *ilgili*) bir izi olarak yorumlamaktadır (Stachowski, 2009, s. 96).

Sonuç itibarıyla Stachowski, *işte* sözcüğünü, Türkiye Türkçesi *işte* < Ana Türkçe **Vš*, pekiştirme unsuru + Ana Türkçe **te* “o, ilgili, şu [konuşmacının görüş mesafesinde]” biçiminde açıklamaktadır (Stachowski, 2009, s.96).

Franciscus à Mesginien Meninski (2002) de *işte* sözcüğüne yer veren araştırmacılarıdır. Meninski, *işte* sözcüğüne biçimsel olarak yer vermiş ancak anlamsal özelliklerine ve etimolojisine değinmemiştir. Ancak Meninski, bu sözcükle ilgili olarak *uşta/üşde* yazımına da yer vermiştir. Bu durum *işte*'nin ilk biçimi olan *uşta* ya da *üşde*'nin Osmanlı Türkçesi içerisinde de kullanıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak *işte* sözcüğünün Eski Anadolu Türkçesi döneminde oluştuğunu ve bugünkü biçimini aldığını söyleyebiliriz. Ancak Eski Anadolu Türkçesi döneminden önceki dönemlerde veya onunla eş zamanlı ancak farklı bölgelerde kullanılan dillerde, kimi sözcüklerle de *işte* anlamının sağlandığı ve dolayısıyla *işte* işleviyle bazı sözcüklerin kullanılabilirdiğini görmekteyiz.

İşte sözcüğü ve *işte* anlamı verilen diğer sözcükler (*uş*, *uşbu*, *uşol*), bazı tarihsel dönem metinleri (8 ile 20. yüzyıl arası) üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak gösterme amaçlı olarak kullanılan bir sözcük biçiminde düşünülmüş; ancak günümüz Türkiye Türkçesine yaklaştıkça bu sözcüğün başka bazı anlamlar da kazandığı görülmüştür.

2.3. Anlam Bilgisel Özellikleri Bakımından *İşte* Sözcüğü

İşte sözcüğünün anlam bilgisel özelliklerine, bazı sözlük ve gramer kitaplarında yer verilmiştir. Bu çalışmalarda *işte* sözcüğünün belli başlı anlamları üzerinde durulmuş ve bu sözcük için genellikle benzer anlamların tercih edildiği görülmüştür. Dolayısıyla, kaynaklarda *işte* sözcüğü için verilen anlamlar, birbirinin tekrarı niteliğindedir. Ancak bazı kaynaklar, daha önceki ve tekrarlanan bilgilerin yanı sıra, *işte* sözcüğünün farklı anlamlardaki karşılıkları üzerinde de durmuşlardır. Buna göre bazı çalışmaları değerlendirecek olursak:

Divānū Lügati't-Türk'te (2006) *işte* anlamıyla *uş* sözcüğünün kullanıldığı belirtilmiş ve sözcüğe bir dördlük içerisinde yer verilmiştir:

Awlap meni koymangız

Ayık ayıp kaymangız

Akar közüm uş tengiz

Tegre yürek uç uçar

Burada, *işte* anlamıyla verilen *uş* sözcüğünün işaret amaçlı kullanıldığı dikkati çekmektedir. Aslında burada *uş* sözcüğünün *bu*, *şu* ve *o* gibi anlamlara daha yakın olduğu ve daha çok benzerlik, gibilik ifade ettiği düşünülebilir.

Tarama Sözlüğü'nde (2009) *uş* (*üş*) biçimindeki sözcük, *işte*, *şimdi* anlamlarında gösterilmiştir. Ancak bu sözcüğün *ancak* ve *çünkü* anlamlarında kullanıldığı da belirtilmiştir (*uş unda: ha şurada, işte şurada*). Buradan, sözcüğün işaret işlevli kullanılmasının yanı sıra cümle açıcı işleviyle kullanıldığını da söyleyebiliriz. Bunun yanında *Tarama Sözlüğü'nde* (*üşte* (*üşde*) biçimiyle de karşılaşmaktayız. Dolayısıyla *Tarama Sözlüğü'nde* (Batı Türkçesine ait bir çalışma olmasına rağmen) Eski Türkçe kaynaklı *uş* sözcüğünün yanında Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkan *üşte* yapısının bir arada yer aldığını ve *işte* anlamıyla değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Lehce-i Osmanî'de (2000) *işte* sözcüğüne yer veren kaynaklar içerisinde. Ahmet Vefik Paşa, sözcüğün aslının *uşda* olduğunu ve *hâ*, *hâzâ*, *bak ha* anlamlarında kullanıldığını belirterek ve *binaenaleyh* gibi harf-i ibtidâ yerine kullanıldığını söylemiş ve bu ifadelerini *işte kılıç*, *işte meydan*, *işte bu kadar yekfi* örnekleriyle desteklemiştir.

Kamus-ı Türki'de (2010) *işte*, “Göstermeye, göz önünde ve hazır yahut ânifen veya zîrde mezkûr olan bir şeye işaret etmeye yarar, hüvezâ, eynek (*İşte kalem, işte kağıt, yaz; işte kılıç, işte meydan; işte benim düşündüğüm budur; işte insanîyet buna derler*)” biçiminde açıklanmıştır. Burada da *işte* sözcüğünün bir şeyi işaret etmek için kullanıldığı ifade edilmiştir.

Türk Dili Sözlüğü'nde (1992) de *işte* sözcüğü için diğer sözlüklerde geçen anlamlara yakın karşılıklar verilmiştir. Buna göre buradaki anlamlara bakacak olursak: “1. Gösterilirken ya da bir şeye işaret edilirken söylenir: *İşte kitabınız burada.* 2. Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir: *İşte arkadaşlar, bu işi de bitirdik.* 3. Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılır: *Neden mi söyledim, bunun için işte.*”

Ali Püsküllüoğlu'nun 2004 tarihli *Türkçe Sözlük*'ünde *işte* sözcüğüne verilen anlamlar daha geniştir. Şöyle ki, bu sözlükte hem *Türkçe Sözlük*'lerde geçen anlamlara hem de daha başka bazı anlamlara yer verilmiştir. *Türkçe Sözlük*'te yer almayıp Püsküllüoğlu'nun sözlüğünde gösterilen anlamlardan ilkinde “Tümce sonuna gelirse belirtmeyi kesinleştirir (*gitmeyeceğim işte*)”; ikincisinde ise “Yinelendiğinde anlatıma kıskırtma ayırtısı katar (*işte sen, işte o, işte meydan, ne haliniz varsa görün!*)” ifadesi geçmektedir.

Derleme sözlüğünde (2009) de *işte* sözcüğü ile ilgili olarak, *işte*'nin yanısıra *iştecik*, *a!*, *aha* (Diyarbakır), *daha*, *eşde*, *ihin* (Adana, Osmaniye), *ehhe* (Arpaçay), *eşta* (Keban, Baskil, Ağın), *işde* (Zonguldak, Bartın, Karabük), *işta* (Artvin), *iştî* (Kütahya ve yöresi) gibi biçimler yer almaktadır.

Bunların dışında *işte* sözcüğünün bazı deyim ve atasözleri içerisinde de tanıklandığını görmekteyiz. Atasözleri ve deyimlerde *işte* sözcüğü, *işte arşın*, *işte endaze*, *işte at*, *işte meydan*; *işte geldik gidiyoruz*, *şen olasin Halep şehri* biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında “Ne yapılacağı belli ama yapması güç” anlamında kullanılan *işte kapı işte sapı / zordur almak tahliyeyi* deyiminde de bu kullanımı görmekteyiz (Aktunç, 2010, s.157).

1920-2011 yılları arasında basılan *Türkçe Sözlük*'lere bakıldığında *işte* sözcüğü için verilen anlamların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu bakımdan *Türkçe Sözlük*'ün 2011 tarihli son baskısından örnek verecek olursak anlamlar şöyledir: 1. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, *aha*, *ahacık* (*İşte bu iki adam bir aralık göz göze geldiler*); 2. Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir (*İşte bütün manzara budur*); 3. Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz (*Ekmek, peynir, yumurta, marul, limon, ne bulursan al işte*).

3. Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* Adlı Eserinde *İşte* Sözcüğü

3.1. *İşte* Sözcüğü Bulunduran Cümleler

- 1- Almamıştı *işte* (s. 25).
- 2- O gece *işte*, tam da o geceydi Leman Abla'yı dikizlediği (s. 27).
- 3- Orada, orada *işte*, arabada, sedirin altında (s. 29).
- 4- *İşte* babasının en övündüğü yanı (s. 33).
- 5- O zaman, o zaman *işte* yumruk kadar adam büyümüş, şişmiş, kocaman olmuştu (s. 33).
- 6- Âdet yerini bulsun diye, anasıyla ablasının ısrarlarına dayanamadığı için dünya evine giriyordu *işte* (s. 40).
- 7- Kocana *işte*... (s. 41).
- 8- Oo ...yu *işte!* (s.44).
- 9- Bakmamıştı, bakmamıştı *işte*, bakmamıştı (s. 45).
- 10- Bu olacak *işte*, it! (s. 45).
- 11- Hem de mavi taşlıydı küpesi, mavi taşlıydı *işte*, mavi taşlı! (s. 45)

- 12- Edirne o dağların ardındaydı *işte*, ardındaydı (s.45).
- 13- O da ordaydı *işte*, ordaydı (s. 45).
- 14- Gidiyordu *işte* (s. 46).
- 15- İnanma oğlum, bitirdim *işte* (s.47).
- 16- Bütün püf buydu *işte* (s. 51).
- 17- Gönderemezsin *işte*, gönderemezsin! (s. 59).
- 18- Sevmiyordu, sevmiyordu, sevmiyordu *işte* (s. 60).
- 19- Okula başlayınca gönderemezdi bu teyzeye, gönderemezdi *işte*, gönderemezdi! (s. 59).
- 20- Ağlamışsın *işte*! (s. 61).
- 21- Seviyordu şimdi *işte*, *işte* şimdi seviyordu o, “Kalk, git, defol!” diyen kan yalamışçasına kırmızı dudakları, mavi mavi damarlı kuru elleri, içlerinde siyah satenden önlüğünün sedef düğmeleri, yansımış gözleri, bir kıyıda ki masayı, yerdeki mavi halıyı, kilimi, ateş küreğini... (s. 65).
- 22- Bak, karısını bu yüzden çok severdi *işte*! (s. 85).
- 23- *İşte* gene hiç sevmediği bir duruma düşmüştü! (s. 92).
- 24- O zaman, o zaman dayanamaz, çıldırdı *işte* (s. 94).
- 25- Ulan bilet almadın *işte*, inek!, diye geçirdi (s. 97).
- 26- “O zaman”, dedi, “o zaman olur *işte*” (s. 104).

3.2. Sözcük Türü Olarak *İşte*

İşte sözcüğü, Orhan Kemal’in *Önce Ekmek* adlı öykü kitabında sözcük türü olarak edat (büyük oranda), ünlem ve zarf görevinde kullanılmıştır.

İşte sözcüğü (1), (3), (4), (6), (7), (12), (13), (14), (15), (16), (18), (22) ve (24) numaralı cümlelerde edat; (8), (9), (10), (11), (17), (19), (20), (23), (25) ve (26) cümlelerde ünlem; (2), (5) ve (21) cümlelerde ise zarf olarak değerlendirilebilir.

3.3. Söz Dizimi Açısından *İşte*

3.3.1. Olabildiği Cümle Ögesi Bakımından *İşte*

Bu metinde *işte* sözcüğü, söz dizimi bakımından farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. *İşte* sözcüğü, metinde daha çok *ünlem* biçiminde geçtiğinden, olabildiği cümle ögesi bakımından bağımsız tümleş² olarak değerlendirilmiştir.

İşte sözcüğü (1), (3), (4), (6), (7), (8), (9), (10), (11), (12), (13), (14), (15), (16), (17), (18), (19), (20), (22), (23), (24), (25) ve (26) numaralı cümlelerde bağımsız tümleş; (2), (5), (21) numaralı cümlelerde zarf tümleci görevindedir.

² Mehmet Özmen, “Cümlelerin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi” adlı makalesinde yükleme sorulan sorulara cevap vermeyen öğelere “cümle dışı unsur” demenin doğru olmayacağını ve bunları *bağımsız tümleş* olarak adlandırmanın daha uygun olacağını belirtmiştir (Özmen, 199: 224-227); biz de burada bu terimi kullanmayı tercih ettik.

3.3.2. Cümle İçerisindeki Yeri Bakımından *İşte*

İşte sözcüğü cümle içerisindeki yerine göre başta, ortada ve sonda kullanılmıştır. Buna göre bu sözcük, (4) ve (23) numaralı cümlelerde başta; (2), (3), (5), (9), (10), (11), (12), (13), (17), (19), (21), ve (25) numaralı cümlelerde ortada; (1), (6), (7), (8), (14), (15), (16), (18), (20), (22), (24), ve (26) numaralı cümlede de sonda kullanılmıştır. Buradan *işte* sözcüğünün iki kez başta, on iki kez de ortada ve sonda kullanıldığı söylenebilir. Dolayısıyla da öyküdeki cümlelerde, bu sözcüğün en az başta tercih edildiği görülmektedir.

3.4. Anlam Özelliği Bakımından *İşte*

Kaynaklarda (gramer kitabı, sözlük vs.) *işte* sözcüğünün anlamı üzerine verilen açıklamalar benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* adlı öyküsünde *işte* 'li yapılar bulunan cümlelerin anlam özelliklerini genel olarak *Türkçe Sözlük*'teki anlamlar üzerinden değerlendirmeyi uygun gördük. Ancak *Türkçe Sözlük* ve diğer sözlük, gramer kitaplarının dışında *işte* 'nin farklı anlam özelliklerine değinen diğer sözlüklerden de yararlanılmıştır. Buna göre, *Türkçe Sözlükte işte* sözcüğü için üç anlam verilmiştir:

Birinci anlam, "Bir şeye gösterilirken ya da bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık" biçiminde ifade edilmiştir. Öyküde bu ifade ile ilgili olarak (4) ve (23). cümleler örnek gösterilebilir.

İkinci anlam, "Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir" biçiminde ifade edilmiştir. Bu anlamla ilgili olarak öyküde (5) ve (10) numaralı cümleler örnek verilebilir.

Üçüncü anlam, "Anlatılan şeyin üzerine dikkati çekmek için kullanılan bir söz" olarak verilmiştir.. Bununla ilgili öyküde (2), (3), (11), (12), (13), (17), (19) ve (25) numaralı cümleler bu anlamı desteklemektedir.

Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde, *Türkçe Sözlük*'teki anlamlara ek olarak *işte* sözcüğünün tümce sonuna geldiği zaman belirtmeyi kesinleştirdiği ifade edilmiştir. Öyküde bu anlama karşılık olarak (5), (7), (8), (9), (14), (15), (16), (18), (22) ve (24) numaralı cümleler örnek olarak verilebilir.

Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde ayrıca, *işte* sözcüğü ile ilgili olarak, *işte* sözcüğünün yinlendiğinde anlatıma kışkırtma ayırtısı kattığı belirtilmiştir. Öyküde (21) numaralı cümle bu ifadeye örnek gösterilebilir.

İşte sözcüğü, öyküde (1), (6), (20) ve (26) numara ile gösterilen cümlelerde ise, yukarıda belirtilen sözlüklerdeki anlamlarla açıklanamamaktadır. Bu bakımdan, bu *işte* sözcüğünün cümlelerdeki kullanımı, sözü edilen sözlük çalışmalarında yer almayan başka bazı anlamlar üzerinden değerlendirilebilir. Buna göre *işte* sözcüğünün, (1) ve (20) numaralı cümlelerde ısrar etme, üsteleme, kızma, eleştirme ya da bir şeyi kabullendirme, destekleme anlamıyla (6) ve (26) numaralı cümlelerde ise bir olayın sonuçlanmasından dolayı onu kabul etme, akışına bırakma ve vurgu yapma amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

SONUÇ

Genel olarak, Eski Türkçedeki gösterme edatı *uş* ve üzerine bulunma durumu eki *+da/+de*'nin gelmesiyle *uşta/üşte~uşda/üşde* biçiminde kalıplaşan bugünkü *işte* sözcüğünün Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya çıktığı söylenebilir.

İşte sözcüğünün, Eski Anadolu Türkçesi döneminden önce, Eski ve Orta Türkçe dönemlerine ait bazı metinlerde *uş*, *uşbu*, *uşol* gibi sözcüklerle de karşılandığı görülmüş; ancak bu sözcüklerin birebir olarak yani anlamsal, biçimsel ve işlevsel olarak bugünkü *işte* sözcüğünü ifade edip etmediği tam anlamıyla tespit edilememiştir.

Kaynaklarda *işte* sözcüğünün anlamı üzerine yapılan belirlemelerin, büyük oranda benzerlik gösterdiği; ancak sözcüğün türü ve işlevi üzerine verilen bilgilerin birbirlerinden farklı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada *işte* sözcüğünün üzerine bazı belirlemeler yapılmış ve bu belirlemeler, Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* adlı eserindeki *işte*'li yapılar ile desteklenmiştir.

Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* adlı eserinde, içerisinde *işte* bulunan 26 adet cümle dikkati çekmektedir. Bu cümlelerde, *işte* sözcüğü, sözcük türü olarak edat (13 adet), ünlem (10 adet) ve zarf (3 adet) biçiminde değerlendirilmiştir.

Öyküdeki cümleler, söz dizimi açısından da incelenmiştir. Bunlar *işte* sözcüğünün olabildiği cümle ögesi ve cümledeki yeri bakımından değerlendirilmişlerdir. Buna göre *işte* sözcüğü öyküde olabildiği cümle ögesi bakımından, en fazla, bağımsız tümleş (sözcük türü bakımından edat ve ünlemlerle yoğun olarak kullanılması nedeniyle 23 adet) ve zarf tümleci (3 adet) olarak yer almaktadır. *İşte* sözcüğü, cümlede kullanıldığı yer bakımından ise 2 yerde başta, 12 yerde ortada ve 12 yerde sonda kullanılmıştır.

Öyküde *işte* sözcüğü barındıran cümleler, anlamsal özellikleri bakımından da değerlendirilmişlerdir. Bu cümleler, genel olarak, *Türkçe Sözlük*'te *işte* sözcüğü için verilen anlamlara uygunluklarına göre belirlenmişlerdir. Buna göre, çalışmada öncelikle *Türkçe Sözlük*'te, *işte* sözcüğü için verilen anlamlar gösterilmiş; daha sonra ise *Türkçe Sözlük*'te geçen anlamlardan hangisinin öyküdeki *işte* ile ilgili kullanımları karşıladığı belirtilmiştir. Ancak öyküdeki bazı cümleler, *Türkçe Sözlük*'teki anlamlarla açıklanamamıştır. *Türkçe Sözlük*'te belirtilen anlamlardan herhangi biriyle açıklanamayan *işte*'li cümleler, öyküdeki anlam özelliklerine göre başka bazı biçimlerde yorumlanmışlardır.

Çalışmada, genel olarak, Türkçedeki *işte* sözcüğü ve bu sözcüğün Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* adlı eserindeki görünüşleri üzerinde durulmuştur. Ancak *işte* sözcüğünün Türkçedeki bütün kullanımları üzerine daha açık bilgiler verebilmek için daha fazla eserin taranmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca Türkçede bu sözcük üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır ve bu çalışmalarda, *işte* sözcüğü ayrıntılı ve bütünlüklü olarak ele alınmamıştır. Ancak yalnızca bir eserdeki kullanımları da göstermektedir ki, bu sözcük gerek anlambilgisel gerekse edimbilimsel olarak son derece ilginç bir sözcüktür ve mutlaka daha geniş kapsamlı bir araştırmanın konusu olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2005). *Meyveler Münazarası (Doğu Türkçesi)*, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Aktunç, H. (2010). *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Arat, R.R. (1979). *Kutadgu Bilig III İndeks*. Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Arat, R.R. (2006). *Edib Ahmed b. Mahmud Yükneki Atabetü'l Hakayık*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcü'l Ferâdis Uştmağlarının Açık Yolu (Cennetlerin Açık Yolu) III Dizin-Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi - Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası - Giriş, Metin, Notlar, Dizin)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (2006). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lügati't-Türk (Çeviri)*. Cilt (I-II), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yayınları.
- Borovkov, A.K (2002). *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*. Çeviren: H. İbrahim Usta. Ebulfez Amanoğlu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Büyük Türk Sözlüğü* (1969). İstanbul, Hayat Yayınları.
- Clauson, S.G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*. Oxford University Press.
- Derleme sözlüğü I-VI* (2009). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ediskun, H. (2005). *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümle Bilgisi)*, Remzi Kitabevi.
- Emre, A. C. (1945). *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.
- Gabain, A. (2003). *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*, İstanbul, Ayraç Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Türk Dili Sözlüğü*, Remzi Kitabevi.
- Karamanlioğlu, A. F. (1989). *Gülstan Tercümesi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kurgan, Ş. (1943). *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*. İstanbul, MFV Yayınları.
- Meninski, F. M. (2002). *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae - Persicae = Lexicon Turcico - Arabico - Persicum 1 – 6*, İstanbul, Simurg Yayınları.
- Özmen, M. (1995), “Cümlelerin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi”, *Türk Dili Dergisi*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*, Ankara, Arkadaş Yayınevi.
- Resimli Türkçe Sözlük* (1977). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Stachowski, M. (2007). “Genel Türkçe Bağlamında Türkiye Türkçesinde Şimdi ve İşte Sözcüklerinin Etimolojisi”. Çeviren: Hülya Kaya. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2009*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sevortyan, E.V (1974). *Etimologicoskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov I*. Akadyemiya Nauk SSSR İnstityt Yazıkov Naniya. İzdatelstvo Nauka Moskva.
- Tarama Sözlüğü I-VIII*, (2009). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi. XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, Enderun Kitapevi.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmâni*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Lügat* (1929). Cihia Matbaası, İstanbul.
- Türkçe Sözlük* (1946). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (1974). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (1983). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (1988). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (1998). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2005). 10. Baskı. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). 11. Baskı. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuzarslan, P. (2010). *Kamus-ı Türkî. Şemsettin Sami*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.